

Академічний рівень
11 клас
Позакласне читання

Урок № 7

Тема: Іван Бунін (1870-1953). Бунінська філософія кохання у новелі «Легке дихання» як приклад оновлення реалізму (працюємо мовою оригіналу)

Цели урока: Проаналізувати новеллу согласно хронотопического принципа.

Выяснить сущность символического образа «легкого дыхания» и смысл названия произведения.

Раскрыть тайну женской души на образе Оли Мещерской. Показать мастерство Бунина-новеллиста в сюжетном построении рассказа. Раскрыть суть авторской задумки приема сознательного нарушения фабулы.

Выделить импрессионистские признаки в реалистическом произведении. Показать роль контраста в воплощении главной мысли Бунина о бессмертии очарованной женской души.

Есть... женские души, которые вечно
томятся какой-то печальной жадой любви,
которые от этого от самого никогда и никого не любят.
Есть и такие, - и как судить их
за всю их бессердечность, лживость...
Кто их разгадает?

И.А. Бунин.

1. Вступительное слово учителя:

К концу XIX – началу XX века в России сложилась неординарная ситуация в духовной и культурной жизни. Неприятие интеллигенцией кризисной предреволюционной ситуации в экономике и в эшелонах власти привело к увлечению модными западными теориями философии (Шопенгауэр, Шпенглер, Фрейд, Ницше, Маркс), кроме того, сугубо на российской почве сформировалась религиозно-философская мысль М. Бердяева, П. Флоренского, В. Соловьева.

Интеллигенция ищет свое место в духовной жизни государства, ищет пути самовыражения и к началу XX века приходит к отрицанию реализма и перемещается в эпоху модернизма – совокупности непредвиденных тенденций и явлений в культуре и литературе. Но наряду с новейшими художественными направлениями (импрессионизм – в центре изображения впечатление; натурализм – стремление максимально точно отразить реальность, в том числе и в физиологическом плане; неоромантизм – поиск новых идеалов, идеальных (идеализированных) героев) на рубеже XIX-XX веков успешно творят столпы русского реализма – Л. Н. Толстой, А.П. Чехов, А.И. Куприн, А.И. Бунин, чье творчество испытало на себе и впитало в себя черты новой культурологической ситуации.

Брожения и поиски в общественной и социальной сферах отразились и в литературе. Возникает пристальный интерес к внутреннему миру, к миру чувств человека (Бунин, Куприн, Чехов), идет поиск нового героя, созвучного времени (творчество М. Горького, Маяковского, Блока), писатели все больше обращаются к общечеловеческим ценностям, таким как любовь, еще острее встает проблема смысла жизни.

Писатели-реалисты увидели в новом времени и падение нравственности, и раздвоенность личности, и эгоизм, и неспособность любить, и многое другое. Каждый из них, проникая глубоко в психологию человека, пытались понять суть действий и поступков своих героев, внес весомый вклад в развитие литературного процесса. Реализм перерождается, насыщаясь глубочайшим психологизмом и необычайной лиричностью. Происходит размывание видовых и жанровых границ: проза становится лирической, более чувственной, а стихи тяготеют к ритмической прозе («Гранатовый браслет» Куприна, «Легкое дыхание» Бунина, «Песнь Песней» Шолома-Алейхема, «Песня о Соколе», «Песня о Буревестнике» М. Горького).

Считается закономерностью развитие литературы и культуры в период расцвета наций, упрочнения государственности, воплощения передовых технологий. Но это так на Западе. В отсталой же, раздираемой противоречиями России, в разрез всяким разумным законом развития на рубеже XIX-XX веков создавались поистине новаторские шедевры. Как и чем объяснить этот всплеск, этот великий мировой успех, какими мерками измерить явление Серебряного века русской поэзии? Как переоценить многообразие имен, тем и творений? Быть может неумной жадой русской природы жить? Жить лучше, чем вчера, смотреть с надеждой в будущее, «бороться и искать, найти и не сдаваться»?

Проблема «вечных ценностей» духовной жизни человека всегда волновала писателей. Но особенно остро она встала на сломе XIX-XX ст., когда человечество осознало духовный кризис, угрозу гуманистическим идеалам и культуре. В этот период появляются

произведения, в которых духовная жизнь человека, его неповторимый внутренний мир, его способность ощущать красоту изображаются, как единственный залог моральности человечества.

Среди «вечных тем» в литературе этого периода тема любви приобретает особое звучание, к ней обращаются писатели разных стран, различных литературных направлений.

Своеобразную «философию любви» презентует в своих произведениях И.А.Бунин. Это чувство писатель воспринимал как чудесное мгновение, что ведет к трагическому финалу. Именно так трактуется любовь в цикле новелл «Темные аллеи». Само название цикла создает образ поэтический, раскрывающийся от новеллы к новелле.

Любовь – это темные аллеи, где много неожиданного, таинственного, не поддающегося толкованию, воспринимаемого только на чувственном уровне.

И.А. Бунин (1870–1953) начинал свой творческий путь как поэт. Возможно, это и обусловило тонкий лиризм его прозаических произведений

(«Растет, растет могильная трава ...», «И цветы, и шмели, и колосья»).

Возьмем лишь два стихотворения:

Растет, растет могильная трава,
Зеленая, веселая, живая,
Омыла плиты влага дождевая,
И мох покрыл ненужные слова.
По вечерам заплакала сова,
К моей душе забывчивой взывая,
И старый склеп, руина гробовая,
Таит укор... Но ты, земля, права!
Как нежны на алеющем закате
Кремни далеких синих облаков!
Как вырезаны крылья ветряков
За темную долиною на скате!
Земля, земля! Весенний сладкий зов!
Ужель есть счастье даже и в утрате?

1906

- О чем стихотворение? (О кладбище, о жизни и смерти.)
- – Оставляет оно впечатление грусти, неутешного горя, ведь кладбище – место скорби? (Нет, наоборот, здесь повсеместные признаки жизни.)
- – Когда лирический герой наблюдает данную картину? (Весной, «весенний сладкий зов».)
- – Докажите, что основной прием – это прием контраста в стихотворении. Как он выражается?

ЖИЗНЬ

(опосредованно)

зеленая, веселая, живая
влага дождевая
(дает жизнь)
мох покрыл
«Но ты, земля, права!»
(В чем ее правота?)
символ мудрости)

СМЕРТЬ

могильная трава
омыла плиты
ненужные слова (слова скорби)

заплакала сова (символ несчастья
и скорби, и

старый склеп, руина гробовая таит укор
(можно ли винить лирического героя за забывчивую душу?) – Сложный вопрос. Но жизнь – то продолжается.

СЧАСТЬЕ

- Как вы понимаете финальные строки стихотворения?
- Символом чего является земля? (Символом жизни.)
- Чем является риторический вопрос «Ужель есть счастье даже и в утрате?» (Жизненная философия автора, переданная через мироощущение лирического героя, радость бытия проступает даже через трагическое, даже через утрату. В этом жизненная правда!) О природе Бунин пишет особенно, проникновенно, ощущая себя частицей мироздания, проникая в глубинную сущность бытия.

Нет, не пейзаж влечет меня,
Не краски жадный взор приметит,
А то, что в этих красках светит –

Любовь и радость бытия.

Бунин искал то, что дает человеку ощущение радости бытия. Предчувствуя драматизм своей судьбы. В 1918 году (14.07.1918 г.) он пишет гениальные восемь строк:

И цветы, и шмели, и колосья,
И лазурь, и полуденный зной...
Срок настанет - господь сына блудного спросит:
"Был ли счастлив ты в жизни земной?"

И забуду я все - вспомню только вот эти
Полевые пути меж колосьев и трав,
И от сладостных слез не успею ответить,
К милосердным коленям припав.

- О чем стихотворение? (О природе.)
- Только ли? (О переживаниях лирического героя, оторванного от родины.)
- Какие образы наполняют художественный мир стихотворения? (Цветы, шмели, трава, колосья, лазурь, полуденный зной, полевые пути - с одной стороны; господь, лирический герой - с другой стороны.)
- Знаками чего являются образы первой группы? (Родная земля, родина, простые и вместе с тем такие дорогие и незабываемые.)
- Как вы понимаете строки: «Срок настанет - господь сына блудного спросит: «Был ли счастлив ты в жизни земной?» (Философский вопрос, вопрос перед лицом Господа, требующий правдивого ответа. Мог ли быть счастлив на земле «блудный сын»?)
- Что имеется в виду под блудным сыном? (Изгнанник).
- Да, он был счастливым здесь, на своей земле. Это счастье живет в воспоминаниях лирического героя:

«И забуду я все (все беды и несчастья) - вспомню только вот эти Полевые пути меж колосьев и трав...»)

- Как вы понимаете значение метафоры «сладостные слезы», каково ее значение в тексте стихотворения? (Это слезы радости от того, что связь с родиной неразрывна, даже если она только в воспоминаниях, но это самое главное, за что Господь дарует милосердие в час, когда приходится отвечать за свой жизненный путь.)

Лирика Бунина живая, чувственная.

«**Вижу, слышу, помню, счастлив - всё во мне**» - вот позиция Бунина, довольно редкая для жестокого XX века.

На вопрос, что есть поэзия, Бунин отвечал: «...она в моем наследстве». А его наследство навсегда воспело природу, поэзию, любовь, красоту, память. Поэтому он так лаконичен и эпичен в поэзии и так субъективен и лиричен в прозе.

2. Сообщение темы и целей урока.

Сегодня мы прикоснемся к атмосфере лирической новеллы «Легкое дыхание», которая по праву считается шедевром новеллистики не только русской, но и мировой литературы.

Выяснение уровня первичного восприятия текста.

1. Каким настроением пронизан рассказ? Все ли понятно? (Печали, грусти, не все понятно, главный вопрос - зачем?)

2. Какое впечатление остается после прочтения? (Светлой печали и недоумения.)

3. Анализ новеллы.

- Много ли в новелле героев и какое произведение по объему? (Небольшое, героев немного - Оля Мещерская, директриса, классная дама, Алексей Михайлович Малютин, гимназист Шеншин). Жанр произведения - новелла - небольшое по объему с острым сюжетом произведение.
- Присутствуют ли в рассказе символические образы?
- (Портрет Оли на кладбищенском кресте, дневник Оли, «Легкое дыхание»).
- Нам предстоит выяснить сущность этого легкого дыхания.
- С чего начинается рассказ? (С описания кладбища и могилы Оли Мещерской).
- Вычленив, зачитав начало новеллы, характерные признаки этого места.
- «Новый крест из дуба, крепкий, тяжелый, гладкий» - тягостное впечатление. «Дни серые» - печаль.
- «Кладбище» - символ быстротечности человеческой жизни.
- «Голые деревья, холодный ветер, фарфоровый веночек и фарфоровый медальон с фотографией» - впечатление тягостное, печальное, грустное, такое место, где не до радости.
- Что не вписывается в общую картину грусти? («Портрет гимназистки с радостными, поразительно живыми глазами».)

Контраст жизни и смерти входит в атмосферу новеллы с первых страниц.

- о Какова цель автора в нарушении хронологической последовательности изложения событий? Бывает ли в жизни смерть прежде жизни, как в новелле Бунина?

(Проверка домашнего задания). Сознательно автор разделяет сюжет и фабулу.

Сюжет (художественная последовательность, художественное время)

1. Могила Мещерской
2. Детство героини
3. Юность
4. Эпизод с Шеншиным
5. Последняя зима
6. Разговор с начальницей
7. Убийство
8. Допрос у следователя
9. Сцена на вокзале
10. Запись в дневнике
11. Связь с Малютиным
12. Могила Мещерской
13. Посещение классной дамой могилы
14. Мечты классной дамы:
 - о брате, об «идеальной труженице», о Мещерской (слова о «легком дыхании»)

Фабула (объективно-хронологическая цепь событий)

1. Детство героини
2. Юность
3. Эпизод с Шеншиным
4. Разговор о легком дыхании
5. Связь с Малютиным
6. Запись в дневнике
7. Последняя зима
8. Разговор с начальницей
9. Сцена на вокзале
10. Убийство
11. Допрос у следователя
12. Могила Мещерской
13. Посещение классной дамой могилы
14. Мечты классной дамы:
 - о брате, об «идеальной труженице», о Мещерской

(Идея предложена Е.В. Волощук)

Бунину важно было, чтобы, знакомясь с историей жизни Оли Мещерской, читатель все время помнил, что героини уже нет в живых.

Самые важные свои мысли авторы выносят или в начало, или в конец произведения.

- о Где по фабуле разговор о «легком дыхании», где по сюжету? Почему? (Нам предстоит дать ответ на этот вопрос в течение урока.)
- о Где трагедия заключена по фабуле? (Убийство.)
- о Где трагедия заключена по сюжету?

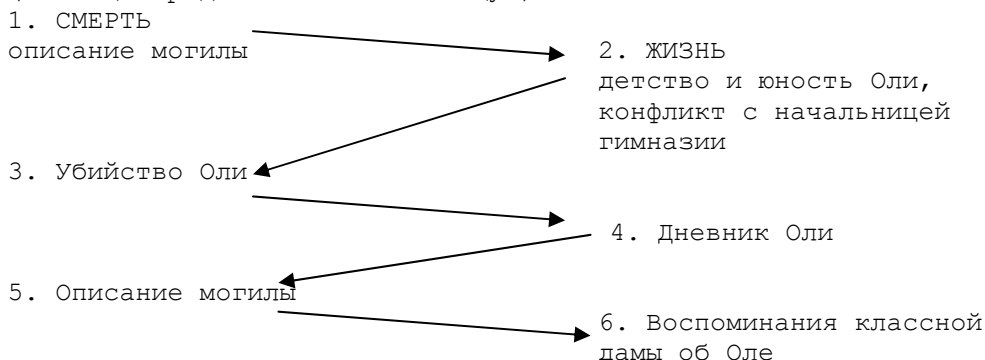
(Разговор с начальницей, связь с Малютиным («я чувствую к нему такое отвращение, что не могу пережить этого!..»)).

Обобщим особенности композиции:

- Какой художественной задаче служит чередование тем жизни и смерти в сюжете?

(Автору важно было показать бессмертие очарованной души героини. Строя новеллу на постоянном контрасте жизни и смерти, Бунин добивается этого и за счет нарушения хронологического времени.)

(Таблица предложена Е.В. Волощук)

Слова о «легком дыхании» – (кому они принадлежат: классной даме или автору?)

Идя от «Смерти к Жизни» и к символу «легкого дыхания», Бунин создает особый ритм произведения, позволяющий сделать впечатление от изображаемых событий более потрясающим, более глубоким.

- Поговорим об Оле. Какова она? Что прежде всего бросается в глаза? В каком мире живет она, чем интересуется? Что составляет сущность ее души? В чем ее тайна? - вот круг вопросов, важных для понимания образа Оли Мещерской.

Еще не зная Оли, мы получаем от автора важный элемент ее характеристики «радостные, поразительно живые глаза». Как же так случилось, что девушка с «поразительно живыми глазами» так рано ушла из жизни?

– Какова Оля Мещерская? (Зачитать отрывок «Девочкой она ничем не выделялась...» до «... самой беззаботной, самой счастливой».)

Найдите ключевые слова в этом отрывке:

«девичкой ничем не выделялась», «в толпе коричневых платьиц», «из числа хорошеньких, богатых и счастливых девочек», «способна», но шаловлива и очень беспечна к наставлениям, стала расцветать, развиваться не по дням, а по часам (сказочный элемент, уплотнение времени, очень быстро; проявилась женская сущность внешне).

в 14 лет – очарование

в 15 – стала уже красавицей

«Она ничего не боялась!»

Отличие от всех (от «коричневых платьиц») – «изящество, нарядность, ловкость, ясный блеск глаз...»

Никто так не танцевал, не бегал на коньках, ни за кем столько не ухаживали.

«Почему-то никого не любили младшие классы, как ее». (Почему? Была для них кумиром, очень притягательная натура.)

Незаметно стала девушкой, упрочилась ее гимназическая слава.

– Какие толки об Оле вызвал эпизод с гимназистом Шеншиным? (Ветрена, изменчива в обращении с ним, покушался на самоубийство – в Оле наметился тип «роковой» женщины, двойственной природы, то она всеми любима, то обрекает на страдания.)

– Каким было поведение Оли в последнюю зиму? Как оно соотносится с характеристикой зимней погоды, данной автором?

Зима – снежная, солнечная, морозная, погожая, лучистая, с гуляньями, музыкой, скользкой по катку толпой.

Оля – казалась самой беззаботной, самой счастливой, наслаждалась каждым мгновением жизни.

– Чтостораживает в этом описании? (Казалась счастливой, а была ли таковой на самом деле?)

Усиливая впечатление, Бунин вводит «и вот, однажды,» ... над Олей нависла гроза, ее неожиданно позвали к начальнице.

– Какова причина вызова Мещерской к начальнице? (Не в первый раз разговор об Олином поведении.)

– Что не нравится начальнице в поведении Оли? Как меняется настроение директрисы в ходе разговора?

1. Спокойно сидела с вязанием в руках.

2. Говорит с Олей по-французски, не поднимая глаз от вязания.

3. Подняла глаза после нравоучения.

4. Втайне начинает раздражаться.

5. Многозначительные намеки.

6. Ах, вот как, вы не виноваты! (Раздражение выходит наружу.)

7. Указывает Оле ее место: «Вы пока только гимназистка».

Начальницу раздражает то, что Оля не такая, как все, то, что она очаровательна, раскомплексованна, что она так красива и богата, не нравится ее веселость, не нравится то, что Оля не обычное «коричневое платьице», а личность. Суть притязаний начальницы в том, что Оля не должна быть веселой, счастливой, юношески женственной. Начальницу «совершенно ошеломило» признание Оли.

– Чем же объяснить тот факт, что такая красивая и неординарная Оля Мещерская связалась с «некрасивым и плебейского вида» казачьим офицером,

не имевшим ровно ничего общего с тем кругом, к которому принадлежала Оля?

(Точно она жила не в реальном мире, а в мире иллюзорном, мире ее фантазий и надежд, двойственная ее натура была способна и на высокое чувство, и на низменное падение, она сама не отдавала себе отчета в своих поступках, чрезвычайно непредсказуемая, привлекательная, подчинялась сиюминутному желанию, не думая о последствиях.)

– Виновен ли в смерти Оли Мещерской Малютин? Любил ли он ее? (Вызвать при обсуждении этого вопроса дискуссию, ответы могут быть самые противоречивые, требовать аргументации):

а) как вы относитесь к связи 17-летней девушки и 56-летнего мужчины? Не возникает ли у вас вопрос, не сумасшедшие ли они оба? «Я сошла с ума...» (приняты были неравные браки);

б) как факт утраты девственности оценивает Оля в своем дневнике и как об этом сообщает начальнице? Прокомментируйте!

«Не понимаю, как это могло случиться», «я сошла с ума».

Теперь мне один выход... (О чем идет речь?)

«Я чувствую к нему такое отвращение, что не могу пережить этого!» (Поняла, что это не ее идеал.)

Начальнице сказала, не теряя простоты и спокойствия.

Внутренние переживания глубоко спрятаны, может быть, обостренное чувство вины делало Олю в последнюю зиму необузданно веселой и беззаботной, хотя это счастье все же было кажущимся;

в) были ли у Оли чувства к Малютину?

(«Никогда и не думала, что все эти разговоры о браке одно ее издевательство над ним»);

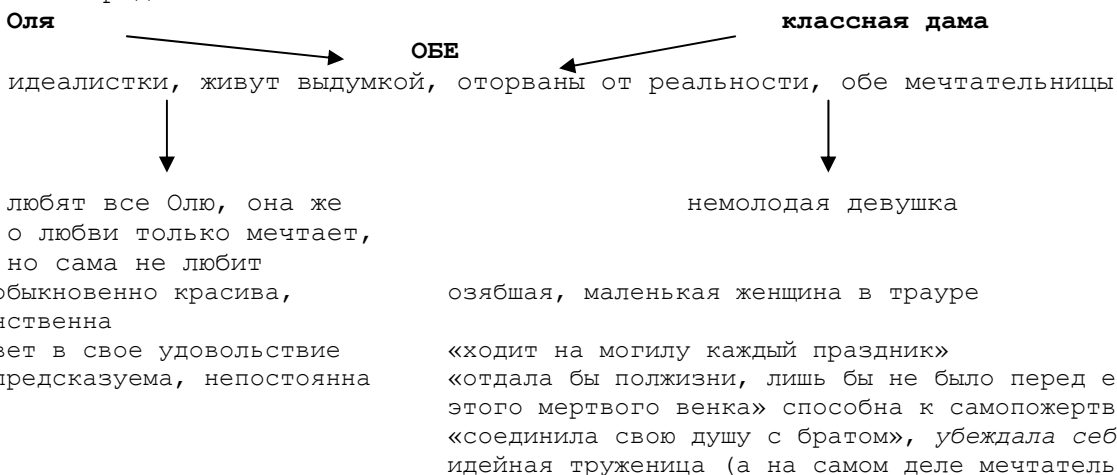
г) способен ли был такой человек, как Малютин (как Шеншин), составить счастье Оли?

(Оба ее поклонника заведомо ущербны. Один способен на самоубийство, другой – плебейского вида. Она для них слишком хороша.)

- Зачем автор вводит в рассказ образ маленькой женщины в трауре (классной дамы Оли Мещерской)? (Она помнит Олю живой. Она единственная знает Олину душу, ее внутренний мир, который героиня так тщательно скрывала ото всех.)

Оля становится идеалом классной дамы. Почему? Она – преданный страстной мечте человек, «давно живущая какой-нибудь выдумкой, заменяющей ей действительную жизнь».

- Что роднит ее с Олей и в чем их отличие?

- Чем достигается эффект бессмертия Оли Мещерской? («Радостные, поразительно живые глаза» на портрете в начале рассказа соединяются благодаря воспоминаниям классной дамы о подслушанном разговоре о легком дыхании.) Зачитать финал рассказа.

«Легкое дыхание» – тайна женской души, ее суть, сущность женственности наряду с внешними признаками (кипящие страстью глаза, нежный румянец, правильные точеные формы) – все это было у Оли Мещерской.

«Но нужна ли тайна, нужно ли легкое дыхание и очарование в этом мире, в этом облачном небе, в этом холодном весеннем ветре», вот что интересует Бунину. Постичь женщину почти невозможно, как уловить легкое дыхание, рассеявшееся в мире (эпиграф урока).

- В чем смысл названия новеллы?

(Бунин создал впечатляющую импрессионистическую картину юной женственности, жажды жизни, любви, всего того, что делает человека счастливым. Но какие беззащитные и прозрачные эти человеческие ценности. Тайну женской красоты нельзя постичь, возможно, именно легкое дыхание определяет ее. «Легкое дыхание» – это как нечаянное прикосновение к тайнам и безднам бытия, от которого исходит непосредственное очарование, как от улыбки ребенка, или от цветка, или от мелодии.)

- Так что же побеждает: жизнь или смерть?

(Однозначно: жизнь, душа Оли Мещерской бессмертна, в ней воплощена вся непостижимая женская сущность.)

Домашнее задание:

Проанализировать страничку дневника Оли Мещерской (письменно).

Прочитать рассказ А.Куприна «Гранатовый браслет» или рассказ В. Вульф «Пятно на стене», составить о них первичное впечатление и поразмыслить над особенностями форм и методов создания художественной модели человека и человечества с позиций обновленного реализма (у Куприна) и с позиций модернизма (у Вульф).

Академічний рівень
11 клас
Розвиток мовлення (усно)

Урок № 8

Тема: Пошуки нових форм і засобів створення художньої моделі людини і суспільства

Варіант №1

Тема: Погляд на людину і світ через «потік свідомості» в оповіданні Вірджинії Вулф «Пляма на стіні»

Мета: шляхом аналітико-синтетичного дослідження закріпити учнівське розуміння специфіки модерністського способу відтворення дійсності за оповіданням В.Вулф «Пляма на стіні»; розкрити особливості творчої манери письменниці у використанні художнього принципу потоку вільної свідомості, показати її особистий внесок у розвиток модерністської літератури як суб'єктивованого відтворення дійсності; дослідити роль художніх доміант і деталей у тексті, з'ясувати логіку руху свідомості ліричної героїні В.Вулф; з'ясувати сутність бачення В.Вулф моделі людства та місця окремої людини у ній на основі оповідання «Пляма на стіні».

Тип уроку: урок додаткового читання.

Обладнання: портрет В.Вулф, виставка творів письменниці, ксерокопії тексту оповідання «Пляма на стіні» (російськомовний варіант перекладу Н.Васильєвої), оригінальний текст твору.

Випереджальні завдання: обов'язкове прочитання оповідання В.Вулф «Пляма на стіні».

Завдання по групах:

Група 1 готує повідомлення про В.Вулф: особливості її письменницького становлення.

Група 2 з'ясовує місце творчості Вулф у становленні модерністської прози початку ХХ ст.

Група 3 добирає висловлювання В.Вулф, які відображають її погляди на постать митця і мистецтво.

Група 4 здійснює підрядниковий переклад одного з фрагментів оповідання і зіставляє з перекладом Н.Васильєвої, з'ясовуючи ступінь адекватності оригіналу й перекладу (завдання буде доречним у профільних класах із поглибленим вивченням англійської мови).

Методичні рекомендації: урок доречно провести після ознайомлення старшокласників із творчістю Ф.Кафки, ДжДжойса та М.Пруста.

Епіграфи:

*Не слід приймати без доказів те,
що життя існує повніше у тому, що зазвичай
осмислюється як більше, а не як менше.*

В.Вулф

*Життя — це не серія симетрично розташованих
світильників, а ореол світла, напівпрозора оболонка,
що оточує нас від моменту зародження свідомості*

до її згасання. Чи не є все ж завданням романіста передати більш вірно й точно цей невідомий, мінливий і невловимий дух, яким би складним він не був?
В.Вулф «Сучасна художня проза» (1919)

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Вступний етап

1. Введення старшокласників у історико-культурне поле формування В.Вулф як людини й митця.

На цьому етапі можуть бути використані з певною вчительською корекцією випереджальні завдання, які підготували учні груп 1, 2 і 3.

«Дещо вічне створила з миті». Ці слова є виразною характеристикою героїні Вірджинії Вулф з роману «На маяк». Місіс Ремзі володіла дорогоцінним умінням творити з хаосу буття.

Подібним талантом була наділена й сама В.Вулф — англійська письменниця, класик літератури ХХ ст. Майстер художньої прози, критик і теоретик літератури, Вулф була сміливим експериментатором, сприяла оновленню роману, відкривала нові можливості й перспективи розвитку жанру.

її ім'я стоїть поряд із іменами ДжДжойса, Т.С.Еліота, М.Пруста. Великі модерністи, і в тому числі В.Вулф, шукали й знаходили нові способи художнього зображення дійсності для передачі тих змін у житті, в людях, у самих особливостях їхнього світовідчуття, котрі відбувалися у світі, сповненому криз і воєн, у світі, де Бог помер (Ф.Ніцше).

Говорити про В.Вулф найкраще, заглиблюючись у її художні світи. її сучасник і шанувальник таланту Е.Форстер казав: «Вона любила вбирати у себе фарби, звуки, запахи, пропускала через власну свідомість, а потім знову видобувала їх назовні, водячи пером по паперу... Так самозречено, як вона, вміли писати чи хоча б прагнули мало хто... Вона вповні володіла своєю складною майстерністю» (з лекції, прочитаної у Кембріджському університеті у 1941 р.).

—Тоді яким же має бути читач, щоб зрозуміти усі премудрості її творів? *(Завдання мотиваційного характеру для старшокласників: ключі до розуміння художнього світу В.Вулф можна знайти, тільки постійно вдосконалюючи рівень своєї читацької майстерності.)*

—Зверніть увагу на портрет письменниці. Які таємниці натури, на ваш погляд, приховані за витонченими рисами цього гарного обличчя?

2. Виступи груп.

• Біографія В.Вулф (Стівен)

25.01.1882 р. — народилася у Лондоні в родині відомого літератора, історика й філософа Леслі Стівена (третя дитина у сім'ї).

1885 р. — перший нервовий зрив у зв'язку зі смертю матері (протягом життя письменниці це відбувалося ще кілька разів через особливо гострі емоційні потрясіння).

Через слабе здоров'я отримала домашню освіту. У 1904 р. (після смерті батька) разом із братами і сестрою переселилася до Блумсбері (район Лондона поблизу

Британського музею). Молоді Стівени стали центром «групи Блумсбері», яка об'єднала молодь із середовища художньої та наукової інтелігенції. До неї входили письменники Літгон-Стречі та Форстер, художник К.Белл, журналіст Л.Вулф, мистецтвознавець Р.Фрай. Душею об'єднання була Вірджинія Стівен.

Блумсберійці сперечалися про мистецтво, про шляхи його розвитку. Одноставними були в своєму переконанні: мистецтво — обов'язкова умова існування цивілізації. Підносячи рейтинг філософії, науки, політики, етики, естетики, історії молоді інтелігенти повставали проти пуританських обмежень вікторіанської доби. Блумсберійці стали організаторами виставки французьких імпресіоністів Мане, Матіса, Ван Гога, Сезана. Лондонська публіка сприйняла цей захід як ляпас суспільним смакам Англії, а за блумсберійця-ми закріпилося лайливе прізвисько «високочолі».

— Чому блумсберійці стали суспільним подразником для своїх сучасників? *(Насамперед, тому що зреклися характерних для вікторіанської доби лицемірства, фальшивої сором'язливості, манірності, багатослів'я та бундючності. Натомість цінували у людях щирість, безпосередність, здатність витончено реагувати на обставини, неупередженість суджень, уміння цінувати й розуміти прекрасне, вільно і просто висловлювати власну думку у бесіді, обґрунтовувати її під час дискусії. їхній виклик — це виклик вульгарності, обмеженості й меркантильності. Те, що їх, еліту, називали «високочолими», блумсберійці сприйняли як певну похвалу. В.Вулф до «високочолых» відносила В.Шекспіра й Ч.Діккенса, Дж.Г.Байрона й П.Б.Шеллі, В.Скотта й Кітса, Г.Флобера й Г.Джеймса. У такому сенсі вона й сама є «високочолою», літературним снобом, як це зазначав Форстер.)*

1912 рік — Вірджинія Стівен стала дружиною Лео-нарда Вулфа. Подружжя стало центром творчої еліти (в їхньому домі брали поети й романісти Т.С.Еліот, Д.Г.Лоуренс, Е.Боуен, С.Спенсер, знавець античності Г.Діккінсон). Вулфи заснували видавництво «Хогарт-Пресс».

Мандрівки В.Вулф:

1896, 1904 роки — Франція й Італія;

1905р. — Іспанія та Португалія;

1906р. — Греція; 1908 р. - Італія; 1911 р. — Туреччина.

1942 р. — внаслідок глибокої депресії письменниця накладає на себе руки.

• Творча біографія В.Вулф

1904 р. — перші публікації В.Стівен. У газеті «Гардіан» було надруковано кілька її рецензій. Потім критичні статті почали з'являтися у Літературному додатку до газети «Тайме». Протягом тридцяти років вона залишалася літературним рецензентом й оглядачем цього видання.

1908—1915 рр. — перший роман В.Вулф «Мандрівка назовні».

• Періодизація творчості В.Вулф

I період (до 1922 р.): романи «Мандрівка назовні» (1915), «Ніч і день» (1919), програмна стаття «Сучасна художня проза» (1919), збірка оповідань «Понеділок і четвер» (1921), роман «Кімната Джейкоба» (1922).

II період (середина 20-х рр.): стаття «Містер Беннетт та місіс Браун» (1924), романи «Місіс Деллоуей» (1925), «На маяк» (1927) — вершина її художніх досягнень.

III період (1928-1941): романи «Орландо» (1928), «Хвилі» (1931), «Роки» (1937), «Між актами» (1941), есе «Своя кімната» (1929), повість «Флаш» (1933).

• Літературно-критичний доробок В.Вулф

Збірки «Рядовий читач» (1925, 1928). Праці Вулф про письменників попередніх епох і сучасників — це класика англійської критики. Її перу належать блискучі статті про ДДефо, Джейн Остін, Ч.Діккенса, В.Скотта, сестер Бронте, М.Пруста, Д.Г.Лоуренса.

«РБаж оГ Рісіоп» (1929) — праця про багатогранність романтичних форм.

«Сучасна художня проза» (1919) — програмна стаття, де найбільш чітко сформульований погляд В.Вулф на мистецтво та місце митця.

«Російська точка зору» — стаття, в якій Вулф на прикладах творів Л.Толстого, Ф.Достоевського та А.Лехова визначає характерні особливості російської літератури як літератури, здатної висвітлити людську душу (саме це Вулф вважала пріоритетним для письменників).

Висновок. В.Вулф — не тільки відома англійська письменниця, а й видатний літературний критик і теоретик модерністської естетики. Вона вперше використала поняття «модерн» для позначення нового характеру літератури, займалася шифруванням цього поняття у есеїстиці та романній творчості, відтворюючи суб'єктивний світ людини. Орієнтуючись на берг-соніанську модель спонтанної пам'яті, вона відтворювала примхливий рух свідомості, підсвідомі імпульси, асоціації, загадки. Термін «потік свідомості» вперше був використаний Вулф у літературній критиці для визначення оповідної техніки модерністського роману. Також В.Вулф проголосила «російську точку зору» й визначила російську літературу органічною частиною світового духу й інтелектуальної діяльності людства.

Тож, отримавши загальне уявлення про В.Вулф як людину і митця, спробуємо розширити наше знайомство з творчістю письменниці, здійснивши мандрівку у простір одного з найцікавіших її оповідань «Пляма на стіні».

III. Етап передрозуміння

(Висловлюються враження про прочитаний текст та з'ясовується рівень первинного осмислення твору старшокласниками.)

—Яке враження справило на вас оповідання В.Вулф «Пляма на стіні»?

—Наскільки текст виявився для вас зрозумілим? Які саме фрагменти викликали найбільший подив чи нерозуміння, чому?

—Які образи, думки привабили вас?

—Що ви можете сказати про сюжетну лінію твору?

Після обміну думками пропонується поміркувати, чи знайомі старшокласники з подібною оповідною технікою. Якщо так, то чію манеру письма й чим нагадує твір Вулф? *(Учні визначають, що В.Вулф використовує «потік свідомості», характерний для модерністської прози початку ХХст., із ним вони вже знайомі за творами Дж.Джойса та М.Пруста.)*

IV. Визначення теми уроку та мотивація навчальної діяльності

Методичний коментар. Учитель пропонує поміркувати над такою проблемою: з якою метою В.Вулф використовує потік свідомості у «Плямі на стіні», що саме відкривається у тексті завдяки такому підходу.

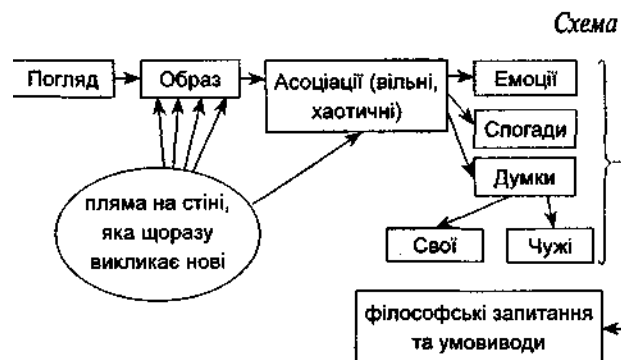
Учнівські міркування допомагають визначити тему уроку (колективно): «Погляд на світ і людину через потік свідомості в оповіданні Вірджинії Вулф «Пляма на стіні».

Наше головне завдання: з'ясувати, з якою метою В.Вулф використовує потік свідомості, що саме й чому вона прагнула сказати читачам про світ і людину у такій надзвичайно суб'єктивній формі.

V. Аналітико-синтетичне дослідження тексту

Ми визначили, що потік свідомості є основною технікою створення тексту. Спробуйте визначити принцип руху потоку свідомості героїні. Що є відправною точкою? Які наступні ланки цього дивного ланцюга?

Результатом пошуків стане опорно-сміслова схема «Рух потоку свідомості в оповіданні В.Вулф «Пляма на стіні».

—Розглянемо, якого саме смислового наповнення набувають у потоці свідомості всі ланки мислительно-образного ланцюга, які складають зміст оповідання.

—Почнемо дослідження з визначення просторово-часових відносин твору. З'ясуйте, де і коли відбуваються події (тобто учням пропонується схарактеризувати хронотоп тексту). *(Події відбуваються взимку («середина января») у будинку, де мешкає героїня-оповідачка.)*

—Виберіть з тексту художні деталі, що характеризують хронотопічні відносини тексту. В чому полягає їх специфічність? *(Специфічність хронотопічних відносин полягає в їхній фрагментарності, у творі відсутні цілісні реалістичні характеристики простору й часу, натомість про час і місце подій ми дізнаємося за допомогою пам'яті, уваги, погляду героїні. Окрім того, простір і час тексту не обмежуються стінами будівлі, в якій перебуває оповідачка. Межі їх розширюються, то сягаючи середньовіччя («кавалькада рицарей в красних одеждах»), то звертаючись до видінь дитинства героїні («старий мираж, независимая от моей воли фантазия, явившаяся мне еще в детстве»). Потім ми потрапляємо у просторово-часовий відрізок, коли героїня стала жити в цьому будинку, опиняємося «на межі життя і смерті», у якійсь потойбічній (чи паралельній) реальності, разом із героїнею переносимося до місця зібрання вчених мужів, які обговорюють проблеми ботаніки... Політ свідомості героїні у просторі й часі дозволяє їй поринути у світ могильників та археологічних розкопок Південного Даунсу, а звідти — в основи світобудови, Природи... Цей процес, здавалося б, непов'язаних, фрагментарних стрибків свідомості безкінечний. Не дарма так багато вжито три-крапок у заключній частині оповідання.)*

Висновок. Хронотопічні відносини тексту рухомі, живі, непередбачувані, це зумовлене специфікою текс-тотворчого принципу, який застосовує В.Вулф — потоком вільної свідомості героїні твору.

—Поміркуйте, чому ми впевнені, що у тексті йдеться саме про рух свідомості героїні, а не героя. Знайдіть у творі знаки, які підтверджують думку, що оповідач — жінка.

—Ми з'ясували, що відбувається певний рух свідомості героїні. Що є відправною точкою цього руху? Визначте специфіку руху свідомості. *(Відправною точкою руху свідомості є погляд героїні на пляму на стіні.)*

Важливо, що героїня знаходить пляму очима шість разів. Між поглядами, які вона кидає на цікавий їй предмет відбувається децю (з'являються картини, образи, асоціації, думки). Ніби від одного погляду до іншого проходить якийсь цикл, ніби замикається якесь коло, що невідомим чином поєднується з попереднім і наступним.)

— Поміркуйте, чи залежить рух думок, вражень, асоціацій від того, як змінюється погляд на пляму на стіні. Знайдіть у тексті, як відбувається трансформація сприйняття героїнею плями на стіні. Зверніть увагу на те, звідки й під яким кутом героїня бачить предмет. Чому вона не підведеться зі стільця і не з'ясує, чим же насправді є пляма?

• **Перший погляд** — «впервые... увидела это пятно, ...заметала пятно на стене, и исчезло видение» (пляма привернула увагу героїні й відволікла її від знайомих з дитинства видінь, фантазій, що виникали, незалежно від її волі, можливо, навіть були нав'язливими. Пляма — це своєрідний місток, завдяки якому героїня повертається зі світу видінь і фантазій до реальності).

«Пятно было небольшое, круглое, оно черне-ло на белой стене почти над самой каминной пол-кой» — відбувається процес переключення мислительної діяльності: «С какой готовностью мысль наша обра-щается к новому предмету, подхватывает его, как хлопотливые муравьи соломинку, но столько же легко устремляется к другому...»)

• **Перше передбачення (прогноз)** — «Наверное, это след от гвоздя...»

Результат впливу на свідомість героїні першого погляду та першого прогнозу. Виникає низка міркувань стосовно того, яким могло бути призначення цвяха. Розглянемо детальніше цей фрагмент тексту.

—Із чікими думками (міркуваннями, припущеннями) знайомиться читач? У чому їхня особливість? (*Героїня розмірковує про те, що цвях міг утримувати картину («скорее всего миниатюрный портрет дамы в белом завитом парике, щеки густо напудренй, а губы слов-но алие гвоздики».)*

—Чому думка героїні рухається саме в цьому напрямку? (*Можливо, це є продовженням того видіння дитячих років про лицарів та прекрасних дам. Свідомість, хоча й переключається з одного предмета на інший, не губить попередніх образів, вони переходять до сфери підсвідомого.)*

—Як саме це припущення характеризує героїню? (*Романтична натура.*)

—Як думки героїні про «віртуальну» картину протиставлені позиції попередніх пожилців? Знайдіть домінанту цього фрагмента. (*На думку героїні, попередні пожилці «повесили бы здесь другую картину — к ста-рой мебели подошло би полотно старого мастера». Цікаво, що точка зору попередніх пожилців цього будинку подається через призму сприйняття самої героїні, тобто опосередковано.)*

Домінанта фрагмента — роздуми про мистецтво: знову ж таки, ми не бачимо позиції самої героїні, вона подає тезу з висловлювань чоловіка, який жив тут раніше. (*«Они были особого склада — очень интересные*

люди... он говорил, что искусство должно покоиться на идеях».)

— Як ви гадаєте, героїня приймає твердження, що мистецтво має ґрунтуватися на ідеях, як постулат, чи її особиста думка інша? Чому ви так вважаєте? (*Найвірогідніше, героїня не погоджується з цим міркуванням, оскільки вона не розгортає теми далі, її свідомість перемикається на минуле: «так мчишься в поезде все мимо, мимо...». Фраза про те, що мистецтво має базуватися на*

ідеях — це твердження, що побутувало у всіх попередніх епохах (за С.Бройтманом історія розвитку культури від античності до кінця XVIII ст. саме й була тим періодом, коли ідея визначала суть мистецтва).

Тому ми можемо зрозуміти, чим попередні пожилці були цікавими для героїні — вони люди минулих епох, «особливого складу», проте зовсім не такі, як вона сама.)

• **Другий погляд** — «Однако что до пятна, то просто не знаю, откуда оно взялось: вряд ли это след от гвоздя; уж слишком пятно большое и круглое».

— Чому героїня не підведеться зі стільця й не роздивиться зблизька, що це таке? («...Можно встать и рассмотреть его поближе, но я почти уверена, что яснее от этого не будет; мы видим некое следствие, но нам не дано постичь его причину». Можливо, у цьому В.Вулф близька до концепції сприйняття речі у собі Р.М.Рільке.) Виділіть домінанту фрагмента.

Друге передбачення відсутнє. Свідомість героїні відразу формулює результат другого погляду на пляму. Якщо в першому колі міркувань (фрагменті тексту) вона говорить про мистецтво, її думки кружляють навколо мистецтва з точки зору інших людей, то тут ми стикаємося з її особистісним сприйняттям таємниці буття. Це і є друга домінанта тексту.

— Прослідкуйте, яким шляхом рухається думка оповідача навколо таємниці буття. (Пляма, суть якої так і не розкрита для героїні, викликає думки про відносність пізнання (бачимо наслідок, не можемо опанувати причину) і в її свідомості виникає думка: «О, божемой, тайна жизни! Беспомощность мысли! Невежество людское!»)

Героїня розмірковує про вічне й тлінне (учням пропонується виділити з другого фрагмента художні опозиції та деталі, які допомагають зрозуміти висновки, до яких доходить героїня): «ничтожна наша власть над всем бренным, сколь ненадежна вся эта наша цивилизация». Ідея про хисткість і ненадійність усього суцього постає з усвідомлення, що протягом життя людина втрачає безліч конкретних речей.)

— Чому в переліку втрат — три блакитні шухляди, в яких збереглися інструменти для палітурних робіт, пташині клітки, залізні обручі, сталеві ковзани, відерце для вугілля часів королеви Анни, стіл для більярду, шарманка, дорогоцінності? Чому в кінці цього списку «опалн и изумрудн вперемешку с турнепсом»? Прокоментуйте домінантний вислів уривка: «Поисти-не жизнь — это непрерывная череда утрат!»

— Чому героїня порівнює життя з польотом на швидкості п'ятдесят миль на годину крізь тунель метро, в кінці якого приземлюєшся без жодної шпильки у волоссі? Навіщо така конкретизація цього уявного польоту? З якою метою переплітаються у творі політ думки з польотом тіла? (Таким чином героїня висловлює своє розуміння стрімкості життя і місця людини в ньому: «все зійшло, случайно...») Які, на ваш погляд, думки пов'язані з луками асфоделей? Чому виникає цей образ? (Одним із характерних прийомів модерністської літератури є звернення до пратекстів та архетипів. Луками асфоделей (надзвичайно гарних і запаших квітів) рухались душі померлих у царстві Аїда за давньогрецькою міфологією. Вдихнувши аромат асфоделей, вони назавжди забували про те, що було з ними раніше, тобто про своє земне буття. Таким чином, у тексті виникає думка про здатність людини забувати.)

— Як ви гадаєте, те, що людині властиве забуття, це добре чи погано?

—Яким чином образ асфodelей виконує функції поєднувального містка з наступним фрагментом тексту? (Він поєднує думки героїні про життя з думками про смерть. «Но после смерти».)

— Які прадавні уявлення людини про життя, смерть, життя після смерті знайшли своє втілення у четвертому абзаці тексту? Які філософські думки, на ваш погляд, містяться у ньому? Яким, на думку героїні, є життя після смерті? (У цьому уривку знайшли відображення уявлення передантичних часів (синкретичного сприйняття всього суцього), коли людина сприймала своє життя як низку різноманітних метаморфоз (перетворень). Ці думки ми знаходимо у давньогрецькій міфології, «Метаморфозах» Овідія. Подібну думку знаходимо й у поезії Р.М.Рільке, що широко використовував і переосмислював міфопоетичну спадщину людства (у поезії «Орфей. Еврідіка. Гермео Рільке порівнює початок відродження Еврідіки з квіткою, з коренем: «В дівочості новітній, неторканній, вона вже існувала, статі її була, немов надвечір юна квітка...», «Вона — вже корінь...» (переклад М.Бажана). Характерне для древніх і сприйняття довоколишнього світу у кольоровій гамі.) Чому кольорову гаму уривка складають пурпурне, червоне саяво, блідо-рожеве та блакитне? Поясніть, що, на вашу думку, міститься у вислові «дерева, як люди»? (У Європі досить сильною була друїдська традиція, за якою світ людей ототожнювався (чи існував у паралелі) зі світом рослин (насамперед дерев і квітів). Це також язичницьке сприйняття світу, тобто одне з найдавніших. Героїня подумки звертається до джерел світосприйняття і це дає їй змогу зробити ще один філософський висновок про плинність часу («но время те Чет»), при цьому плин його не руйнівний, життя триває, проте у невідомій людині формі («краски станутьярче, станут — богих знает какими...»)

Висновок. Друге коло міркувань героїні навколо плями на стіні приводить її до роздумів про таємницю буття, яка криється, на її думку, у безперервному ланцюзі втрат, життя невпинне, стрімке, проте воно завжди є польотом до смерті. Для героїні не стоїть питання, чи існує життя після смерті. Вона впевнена — існує. Та вона з'ясовує, яким саме воно є, й доходить висновку, що життя весь час видозмінюється під впливом часу.

—Поміркуйте ще раз, чи виникли б усі ці картини й думки, якби героїня роздивилася пляму відразу? Що для неї є найважливішим? (Ми переконуємося, що не лінощі утримують героїню на стільці. Навпаки, для неї важливий не зовнішній прояв активності людини, а той безмежний внутрішній світ, який складає сутність кожної конкретної людини. Політ думки, її блукання, її пригоди та знахідки — ось що важливо для героїні. Це одна з найважливіших ознак й модерністської літератури — відображення внутрішнього світу людини та відображення довоколишнього світу з позиції внутрішнього сприйняття людини.)

—Поміркуйте, як проаналізовані фрагменти тексту (перші чотири абзаци) пов'язані з висловом В.Вулф, взятим за епіграф до уроку («Давайте не приймати без доказів те, що життя існує повніше у тому, що зазвичай осмислюється як більше, а не менше»)?

• Третій погляд (п'ятий і шостий абзаци тексту): «Однако пятно на стене вовсе не похоже на дыру. Это скорее круглый предмет, наверное, листок розы, прилипший на стенку еще летом...»

• Результат впливу цього бачення на героїню.

—Як пов'язані слова героїні про те, що вона не зовсім добра господиня, зі словами про Трою та нетлінне. Розкрийте смисл деталі «пил» у цьому фрагменті. Що ще ви могли б додати до характеристик героїні? Обґрунтуйте свої висновки. Чому для неї більше значення має пил Трої, ніж буденний пил сьогодення? (*Героїня має надзвичайно багатий внутрішній світ. Вона дуже розумна, й сам процес мислення для неї є неабияким задоволенням. «Мне хочется розмішлять в тиши, безмятежно и вольно, ничем не отвлекаясь, непринужденно скользит мьслью от одного предмета к другому, не зная преград и ненависти. Опускаться все глуб-же и глубже, удаляясь от видимай поверхности вещей с ее неподатливими, разобщенными фактами.»*) Знайдіть смислові домінанти цього уривка та висловіть своє розуміння. (*Свобода і глибина мислення можуть бути притаманними лише неординарній натурі, якою все більше і більше постає перед читачем оповідачка.*)

—Як ви думаєте, чому в такому потоці свідомості першим, що спадає їй на думку, є Шекспір? Чому потік образів має небесну природу («С горной вершины льется бесконечный поток образов и объемлет его»)? (*Створене Шекспіром є надбанням духовного світу, й тому в уяві героїні шекспірівські образи мають прилинути саме з гірського світу.*)

—Чому роздуми про Шекспіра не задовольняють героїню? (*«Нелеп зтот исторический вимисел», «Он наводит на меня скуку. Хочется розмішлять о чем-то приятном...»*)

—Що ж саме може бути для неї приємним? (*«...В этих розмішлениях должна отражаться моя подсозна-тельная вера в себя... В подобных мислях нет явного самолюбования; в зтом-то вся прелесть...»*)

— Виразно прочитайте шостий абзац тексту. Визначте в ньому художні опозиції, художні деталі та домінанти. Що, на ваш погляд, найголовніше у цьому фрагменті? Спробуйте з'ясувати роль шостого абзацу

в композиційній структурі тексту. Доведіть, що в ньому знаходить мислительно-образне втілення підсвідома віра героїні-оповідачки у себе. Яким вона бачить процес творчості? (*«Все зто время я мисленно создаю свой образ, любовно, боясь, что откровенное восхищение выдаст меня, я тороплюсь, тяну руку за книгой, словно ищу в ней поддержку. Удивительно, как свойственно че-ловеку оберегать свой образ от поклонения, которое сде-лало би его смешным или чересчур далеким от оригинала, а потому неправдоподобным.»*)

—Чому героїня порівнює романтичний образ зі зникаючим відображенням у розбитому дзеркалі? Чому для неї так важливо це зрозуміти? (*«Предполо-жим, разбивается зеркало и пропадает отражение, не-кий романтический образ в зелени лесних зарослей, оста-ется только оболонка, которую видят все, — каким же дуишим, пустим, тусклым скучним станет мир! В та-ком мире невозможно будет жить», — героїня В.Вулф, як і сама письменниця, людина тонкої душевної організації. На початку ХХ ст. творчі натури гостро відчували брак романтики, мрії в довоколишньому світі й сприймали це як духовну катастрофу.*)

—Поміркуйте над смислом фрагмента про зустрічі людей у метро та омнібусах. Знайдіть ключову думку. Чим вона близька до модерністського способу відтворення дійсності? Як вона протистоїть основним принципам реалістичного методу творчості? (*«Тлядя друг на друга в метро и омнибусах, ми смотримся в зеркало»*). Пригадайте

думки Стендаля та Вайльда, які порівнювали письменництво з віддзеркаленням, до чийої позиції, на ваш погляд, ближча Вірджинія Вулф? («Вот откуда эта неувеличиваемость и стеклянный отблеск в наших глазах».)

—«Со временем романисты будут все больше постигать важность этих отражений; отражение не единственное, их почти бесчисленное множество; вот какие глубины будут исследовать романисты, вот за какими призраками устремятся в погоню и будут все меньше описывать действительность в своих повествованиях; или — зачем рассказы о том, что и так все знают, не лучше ли последовать примеру греков или даже Шекспира, — впрочем, к чему все эти абстракции». (У цих міркуваннях героїня оповідання є носієм погляду на письменницькі принципи самої В.Вулф, яка обстоювала багатоманітність і глибину відображення доволишнього світу через багатоманітність людського сприйняття, через його непередбачуваність і нескінченність. Для неї у творчості пріоритетним є суб'єктивний фактор на противагу реалістичним принципам. Підкреслюється думка про те, що людству замало констатації фактів («зачем рассказывать о том, что и так все знают»), потрібен політ фантазії, образ (не дарма знову зринає зв'язок з джерелами європейської культури — греки сприймали світ образно й цілісно, не відділяючи людину від природи; Шекспіру вдалося так переосмислити відомі сюжети і факти, що вони назавжди залишилися шедеврами, взірцями.)

— Тож героїня виходить на художні опозиції:

- абстрактне — конкретне;
- суб'єктивне — об'єктивне;
- справжнє — ілюзорне;
- минуле — теперішнє — вічне;
- політ фантазії, творчість — констатація фактів;
- модерні принципи творчості — реалістичні принципи;
- наука — творчість;
- свобода — обмеження;
- істинне — тлінне.

Цей ряд можна продовжувати, спираючись на текст. Ми знайдемо й бінарний погляд на історію, на вірування й релігії, на життя (жіноче й чоловіче сприйняття), Природа і людина, реальне й ірреальне, війна й мир, знання й невігластво, рух — статика, кінцеве й безкінечне... Завдяки цій глибині й багатоманітності польоту думки героїня торкається найважливіших філософських питань, самих основ буття й існування людини, її призначення, її вибору.

— Сформулюйте, яким є сенс життя для героїні оповідання, спираючись на текст.

Висновок. П'ятий і шостий абзаци тексту є ключовими в композиції оповідання, оскільки вони розкривають погляд героїні-оповідачки на творчість, її розуміння смислу життя творчої особистості. Як ми зазначили до цього, у осмисленні творчості жінка стоїть на позиціях новаторської для початку ХХ ст. літератури, модернізму, для якого найважливішим є суб'єктивізація зображуваного, відтворення дійсності через призму внутрішнього бачення людини. Як творча особистість, героїня вбачає сенс життя для себе саме у процесі творчості. Її девіз: «Достаточно слову бросить боевой клич. По его зову явятся газетные передовицы, министры — члены кабинета, — короче говоря, все то, что в детстве считаешь самым

главным, мерилom всего сущего, самой истиной, от которой нельзя отступить ни на шаг, иначе страшное проклятье падет на тебя. Но абстракции почему-то возвращают нас к воскресеньям в Лондоне...»

Для героїні «слово» водночас і слуга, і повелитель. Тому що слово є результатом творчого польоту думки (фантазії), його не можна обмежити якимись загальноприйнятими нормами (знову проривається протест проти пуританських звичаїв Англії). Абстракція, хаотичне нагромадження образів, спогадів, думок важливіші для неї, в них немає умовностей, немає чиєїсь закостенілої думки про «справжність» речей. Свобода? Ось ще один кумир героїні.

—Поміркуйте, чому героїня говорить про почуття свободи як про злочинне? Поміркуйте над цитатою тексту «С каким изумлением и в то же время восторгом вдруг обнаруживаешь, что все эти важные вещи, воскресенью завтраки, воскресные прогулки, загородные дома и скатерти, в сущности, были не со-всем настоящими, а скорее иллюзорными, и проклятье, породившее неверного, на самом деле дарило чув-ство преступной свободы».

—У чому полягає суть бунту ліричної героїні? *(Прагнення вирватися за будь-які межі, за будь-які кордони. Вона — вільна, для неї обмежень не існує, й це чуття злочинної свободи стає можливим завдяки абсолютному вивільненню свідомості, яка може рухатись у будь-якому напрямку.)*

— Проаналізуйте фінал шостого абзацу. Чому героїня протиставляє чоловічий і жіночий погляди на світ? Яку роль у цьому протиставленні грають вітакерові ієрархічні таблиці? Чому героїня вважає, що чоловічий погляд на речі й на світ втрачає свої позиції під час війни? *(Чоловічий погляд на світ — це втілення порядку, рацію, логіки. Війна ж руйнує будь-який порядок, перетворює все суще на хаос, спотворює цінності. Героїня не бачить нічого розумного в діях чоловіків, адже війна — це чоловіча справа. І мірилом істинних цінностей вважає жіноче начало як життєдайну основу всього в світі. Проте вона не може нічого стверджувати напевне. В доколишньому світі все перевернуте, все відносно й абсурдне. Вона відчуває цей крах («скоро эти мужские ценности окажутся на свалке вместе с призраками, буфетами красного дерева, гравюрами Ландсира, богами и дьяволами, преисподней и прочим ненужным хламом, зато у нас останется пьянящее чувство преступной свободы — если свобода вообще существует...»)*

•Четвертий погляд. «При определенном освещении это пятно на стене кажется обгемным. И не такое оно круглое. Мне даже чудится, будто от него падает тень, значит, если я проведу пальцем по стене в этом месте, то почувствую, как палец приподнимется и опустится на маленьком бугорке, холмике...»

•Вплив четвертого погляду на фантазії героїні.

Об'ємне сприйняття плями викликає у героїні асоціації з пагорбами-могильниками Південного Даунсу, які, можливо, були стоянками прадавніх людей.

—Поміркуйте над роздумами героїні про археологію та суть археологічних суперечок і збирання доказів на підтримку різних гіпотез (пагорби Південного Даунсу — це могильники чи залишки давніх стоянок людей?). Яким чином археологія та її знахідки пов'язані в думках героїні з відносністю пізнання? *(«Так и неизвестно, что же сей наконецник доказывает фактом своего существования. Нет, нет, ничего не докажешь, ничего не узнаешь».)*

—Із якою метою героїня розмірковує над можливістю з'ясування, чим же є

пляма на стіні насправді? (*«И если бы мне пришлось все-таки встать и удостовериться, что пятно на стене — что же это могло быть: на сомом деле шляпка огромного старого гвоздя...»*) Чому вона відкидає можливість реального експерименту й продовжує сидіти? (*«...Что я приобрету? Знание? По-вод для дальнейших размышлений? Я могу несколько не хуже размышлять, оставшись сидеть на стуле»*). Героїня розмірковує над бінарною опозицією знання — незнання, й віддає перевагу інтуїтивному, бездоказовому способу опанування дійсності (В.Вулф захоплювалася ідеями АБергсона).

—Яке місце в системі поглядів героїні займає картина «блаженного світу», створеного її уявою? Хто з представників літератури ХІХ ст. малював картину світу подібним чином? (*«Блаженный свет» — образ, результат творчости героїні, який протистойть раціонально-*

му знанню. Героїня Вулф близька в способі його творення до методів творчости Артюра Рембо (через теорію ясновидіння до заглиблення у найпотаємніші сфери буття. Героїня оповідання В.Вулф завдяки свободі думки сягає надр світобудови.)

— Виділіть найважливіші художні деталі, що характеризують «блаженный світ» та з'ясуйте їхнє смислове навантаження. Доведіть, що образ води є головним у цьому світі. (*«...Какой покой здесь, внизу, ти в самих недрах мироздания, проникаешь взором сквозь сероватую воду, пронизанную солнечными бликами, хранящую в себе бесчисленные отражения...»*)

Висновок. Результатом четвертого погляду на пляму є створення образу «блаженного світу». Це не тільки вплив цієї ситуації, а й вихід назовні самої творчої сутності героїні. Проте вона живе не тільки в ілюзорному світі, створеному її фантазіями, а є частиною реального світу. І тому її свідомість знову повертається до реалій життя, а перехідним містком в ілюзії є саме погляд на пляму на стіні.

Героїня вже вп'яте дивиться на пляму.

• П'ятий погляд пов'язаний вже з логікою мислення: «Надо встать и разобраться, откуда же это пятно, что это — гвоздь, лист розы или просто трещина в дереве?»

— Що заважає героїні розв'язати цю логічну шараду? (*Природа, її закон самозбереження. «Я понимаю уловку Природы — оно советует действовать, чтобы избавиться от мыслей, чреватых волнением или болью»*).

— Що дає героїні приємне відчуття реальності? Чому вона нарешті відчуває твердий Грунт під ногами? Чим для неї стає погляд на пляму? (*«В самом деле, теперь, когда взгляд мой прикован к пятну, мне кажется, я ухватилась за спасительную соломинку, я испытываю приятное чувство реальности... Наконец твердая почва под ногами»*). Знову ми бачимо зіставлення стабільності суцього, речей із існуванням, не схожим на впорядковану реальність, тобто з фантазіями. Людина шукає опори, впевненості.)

—Доведіть, що для героїні ці поняття ґрунтуються на зіставленні, а не на протиставленні.

—Що саме й чому надає героїні впевненості, відчуття реальності? (*Образ лісу: «Лес — как прекрасно о нем думать»*.) Чому саме ліс? Розкрийте символіку передостаннього абзацу твору. Побудуйте смислотворчий ланцюжок образу лісу, що виникає в свідомості героїні.

Ліс (ціле, єдність, символ життя) — починається з дерева (частини цілого, символ кожної конкретної людини) — дерева у своєму постійному й незалежному

зростанні (єдність, ціле у багатоманітності, символ життя, ліс) — дерева в лісах, на галявинах, на берегах рік (єдність цілого та його складових) — вплив дерев на довкілля:

- жадана прохолода і захист у спеку;
- віддзеркалення дерев у воді («река кажесть такою зеленою...»), єдність та взаємовплив усього в природі;

- роздуми героїні про дерево — поштовх до сприйняття дійсності від образно-творчого до філософськоузагальнювального рівня (образи рибки та водяних жуків — образ дерева (з відчуття сухої деревини на долоні виникає асоціативний ряд: завивання бурі та дзижчання джмеля; подумки героїня ніби прослідковує життєвий шлях дерева). Але й тепер, вирване з коренем дерево не припиняє свого життя, не вмирає. Для нього починається низка інших, довгих, безсонних життів в усьому світі — «В дереве бродят светлне, счастливне мьюли». Героїня прагне зрозуміти кожен з цих думок...)

— Чому саме на цьому місці обривається рух потоку свідомості героїні? З'ясуйте роль низки запитань, які ставить собі героїня? (*«Где я была? Что со мной было? Дерево? Река? Холми? Уитакерский альманах? Луга астрофелей?»*) Розкрийте й узагальніть символіку образів у цих запитаннях. (*Дерево — символ життя людини, символ безкінечного ряду перетворень, переходу з однієї якості в іншу. Ріка — символ життя, руху, плинності всього, невідворотності, долі, навіть чогось фатального. Пагорби — символ таємниці, закритості, пам'яті, історії, непізнанності. Вітакерівський альманах — символ чіткості, впорядкованості, логістики, чоловічого погляду на світ (до певної міри символ пуританських звичаїв у Англії). Луки астрофелей — символ забуття.*) Чому образи-символи розташовані у такому порядку? (*Вони образно відтворюють цілісну модель життя і смерті, спробу людини усвідомити своє місце в ній і неможливість повністю осягнути тайну буття. «Ничего не помню. Все мчится, рассыпается, ускользает, не остается и следа... Бесконечное превращение ма-терии».* Ось вона! Ще одна ключова думка тексту.)

— Знайдіть у тексті фрагмент, що є логічним переходом від п'ятого погляду на пляму до шостого. Розкрийте його сенс. (*Логічним містком є діалог героїні ще з кимось, хто перебуває в будинку. Видається дивним, що героїня не відразу усвідомила, хто до неї звертається і з якою метою. Проте для нас це зрозуміло. Адже вона щойно повернулася з іншого, ірреального світу. Проте цей хтось повертає її до реальності. Реальні образи газети й війни. Абсолютно реальним і болісним є саме сприйняття війни («Будь проклята эта война! К черту войну!»).*)

Потрібен ще інший погляд на пляму на стіні, погляд людини, яка напевне знає, чим же насправді є пляма. (*«И все-таки странно, откуда у нас на стене взялась улитка».*)

- Шостий погляд на пляму. «А-а, пятно на стене! Так зто була улитка...»

— Чому в фіналі оповідання за символічною ситуацією вічної боротьби життя і смерті (війна) виникає образ равлика? Спробуйте розкрити символіку цього образу. Чому в кінці тексту стоїть трикрапка? («Улитка» (рос.) — (укр.) равлик, слимак, завитка). (*На заключному етапі можливе зіставлення перекладу ду Н.Васильєвої з підрядником, створеним учнями з 'ясовується ступінь адекватності перекладу.*)

VI. Підсумок аналітичного дослідження тексту Спробуйте побудувати на основі проведеного дослідження образно-смысловий ланцюжок руху потоку свідомості головної героїні оповідання В.Вулф «Пляма на стіні». Це завдання пропонується для самостійного виконання учнями і запису в зошити. Пропонуємо можливий варіант такого запису:

Пляма на стіні — запитання — Мрії (видіння) — Думки про мистецтво (чужі і власні) — Таємниця буття (життя — це безперервна низка втрат) — Стрімкість життя — Політ до смерті — Яким є життя після смерті — Підсвідома віра в себе — Творчість як сенс буття героїні (ключові думки тексту) — Чоловічий і жіночий погляди на життя як протиставлення рацію й почуття, думки про абсурдність цінностей під час війни — відносність пізнання й знання — перевага інтуїтивного сприйняття світу — «Блаженний світ» (результат творчої уяви) — Природа і людина — Безкінечне перетворення матерії (ключова думка) — Рух від ірреального світу, створеного свідомістю героїні, до реального (співбесідник, війна) — Пляма на стіні = Равлик?!

(Учні пропонують і доповнюють моделі смислового ланцюжка. Перевірка самостійної роботи.)

VII. Підведення підсумків уроку. Аргументація і виставлення оцінок

VIII. Домашнє завдання (за вибором)

1. Напишіть твір-роздум на одну з тем:

— «Чому пляма на стіні з оповідання В.Вулф виявилася равликом?»

— «Безкінечне перетворення матерії в потоці свідомості головної героїні оповідання В.Вулф «Пляма на стіні».

— «Оповідання В.Вулф «Пляма на стіні» як художній маніфест модерністичного відображення дійсності».

2. Реферативне дослідження: «В.Вулф як романіст нового типу». (Завдання передбачає глибше ознайомлення з творчістю письменниці та літературно-критичним доробком про В.Вулф і її твори. За основу може бути взята класифікація романістів самої В.Вулф, запропонована у праці «Рѳааіз оГРісііоп» (1929), відповідно до якої вона розподілила письменників, виходячи з особливостей зображення ними людини й життя.

I — «оповідачі правди» (Дефо, Свіфт, Треллоп, Мопассан);

II — «майстри створення характерів» (Діккенс, Джейн Остін, Джордж Еліот);

III — «психологи» (ПДжеймс, М.Пруст, Достоевський);

IV — «сатирики і фантасти» (Лоренс Стерн);

V — «поети» (Е.Бронте, Гарді, Мередіт).

Серед людей свого покоління письменником, що найповніше відтворює життя, Вулф називає М.Пруста.)

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вулф В. Избранное. — М.: Худож. лит., 1989.

2. Дудова Л.В., Михальская Н.П., Трыков В.П. Модернизм в зарубежной литературе: Учеб. пособие по курсу «История зарубежной литературы XX века». — М.: Флинта; Наука, 2004.

3. Зарубежная литература XX века: Практикум / Сост. и общ. ред. Н.П. Михальской и Л.В. Дудовой. — М.: Флинта; Наука, 1999.

Вариант №2 (мовою оригіналу)

Тема: «Гранатовый браслет» Александра Куприна – гимн сильной, как смерть, любви. Лирико-психологическое исследование души человека

Цели уроков:

- Раскрыть смысловую значимость произведения путем определения идеологических точек зрения.
- Раскрыть купринскую концепцию любви, проанализировав ключевые эпизоды рассказа, и выяснить значение символических образов произведения.
- Раскрыть смысл названия рассказа «Гранатовый браслет».
- Проанализировать суть взаимоотношений в семье княгини Веры с целью более глубокого понимания морального и символического смысла гибели Желткова.
- Раскрыть роль библейских цитат в произведении.
- Раскрыть духовное богатство образа Желткова как воплощение идеала авторской концепции любви.
- Проанализировать пространственно-временные отношения рассказа.
- Раскрыть лиризм и психологизм рассказа.

*С той поры Любовь и Смерть, как сестры ходят неразлучно до сего дня...
М. Горький, «Девушка и смерть».*

I. Вступительное слово учителя и индивидуальные сообщения учащихся.

Реалистический романтик или романтический реалист? (Краткое сообщение об А.И. Куприне, его философском, писательском и человеческом кредо).

II. Объявление темы и целей урока.

Одна из главных тем творчества Куприна – тема любви. Это не случайно: он считал, что лишь любовь способна противостоять разрушительной силе псевдоцивилизации. Прикоснувшись к самой совершенной жемчужине творчества А.И. Куприна, рассказу «Гранатовый браслет», попытаемся определить купринскую концепцию любви, раскрыть глубинный смысл произведения, его глубочайший психологизм и лиризм.

III. Этап предпонимания текста.

Какое сложилось у вас впечатление при первичном знакомстве?

Все ли поступки и действия героев вам понятны?

IV. Анализ рассказа, исследование его смысла:

–Как вы считаете, почему Куприн начинает рассказ пейзажем? Какая картина предстает перед нами? (Отвратительные погоды, густой туман, сирена на маяке ревела, как бешеный бык, мелкий, как водяная пыль, дождик; сплошная густая грязь, свирепый ураган, волны в бурю гремели, дико завывало в печных трубах, мутная кисея дождя, повыбрасывало трупы рыбаков, оставленные дачи, печально) (ассоциация с действительностью нач. XX века).

Но вдруг погода резко и неожиданно переменилась: безоблачные тихие дни, ясные и теплые, ласковый солёный ветерок, деревья бесшумно и покорно роняли листья (вдруг – надежды автора на силу любви).

(Вопрос может быть частично оставлен без ответа и к нему можно возвратиться в конце урока).

Почему княгиня Вера Николаевна Шеина не могла покинуть дачи?

(В городском доме не покончили с ремонтом). Княгиня Вера холодна и одинока в этом покое и красоте бабьего лета. Пейзаж не случаен.

Какой период времени из жизни героев выхватывает автор в рассказ «Гранатовый браслет»? (День рожденья княгини Веры и несколько дней после него и в упоминаниях о 7–8 годах тайной любви Желткова к Вере Николаевне).

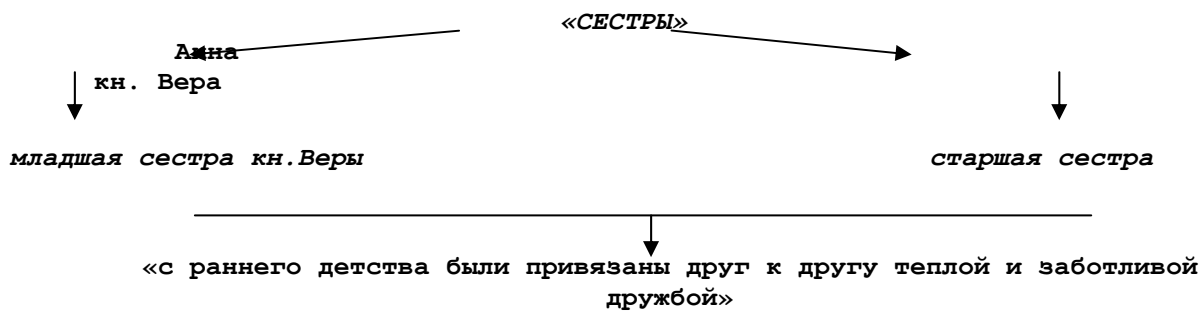
Как вы считаете, почему автор ничего не сообщает о 7 годах замужества княгини Веры, ничего, кроме того, что «прежняя – страстная любовь» её к мужу давно уже перешла в чувство прочной, верной, истинной дружбы? (Все стало обыденным давно, жизнь приобрела циклический характер, в ней почти нет перемен, из года в год одно и то же).

Где происходит действие? (Пригородный морской курорт и провинциальный городок). Много ли сказано об этом городке? Почти ничего, но есть одна убийственная реплика князя Василия Львовича: «Все живут точно в стеклянных банках». Как вы ее понимаете?

Итак, сегодня, 17 сентября, день именин княгини Веры. На даче ожидают узкий круг гостей, только своих: родственников и ближайших друзей.

Давайте вспомним, кого мы видим 17 сентября на даче с утра и за праздничным ужином?

Составление таблицы «Круг княгини Веры» (постепенно)

грациозно некрасива, унаследовала монгольскую кровь отца, живая и легко-мысленная, насмешница, надменный маленький чувственный рот, узенькие бли-зорукие глаза, глубокая жен-ственность всех черт, задорно-кокетливая мимика, вся состояла из веселой безалаберности и милых, иногда странных противоречий»

«аристократично красива» (высокая, гибкая, с нежным, но холодным и гордым лицом) «была строго проста, со всеми холодна и немного свысока любезна, независима и царст-венно спокойна»

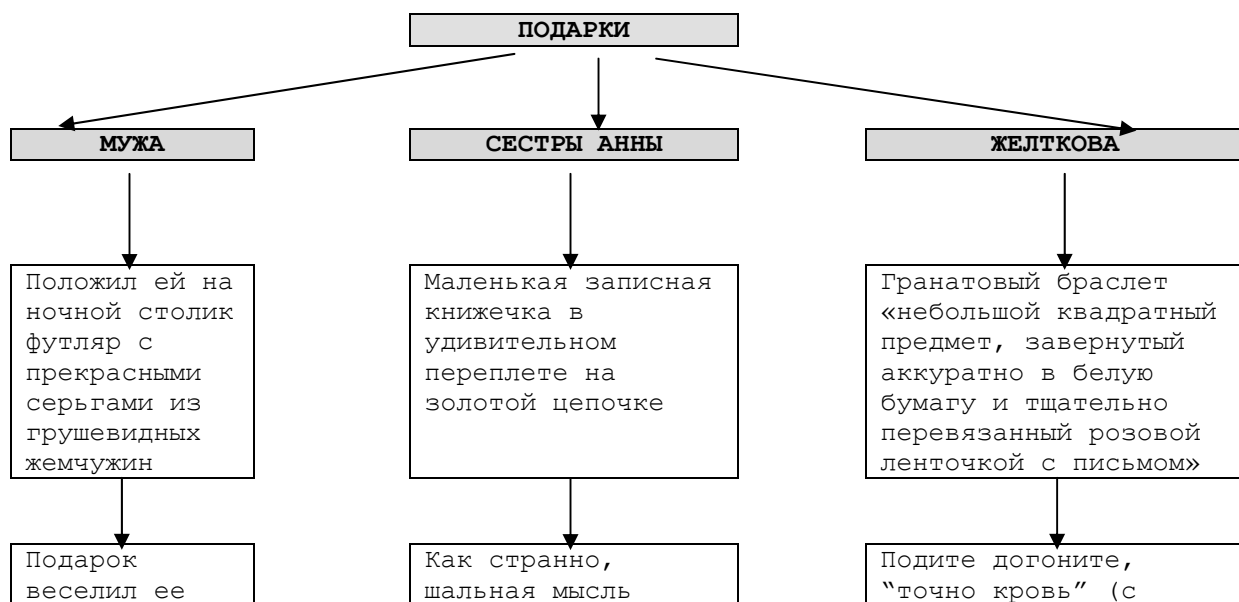
Найдите ключевые слова в характеристике сестер и выпишите их в тетрадь.

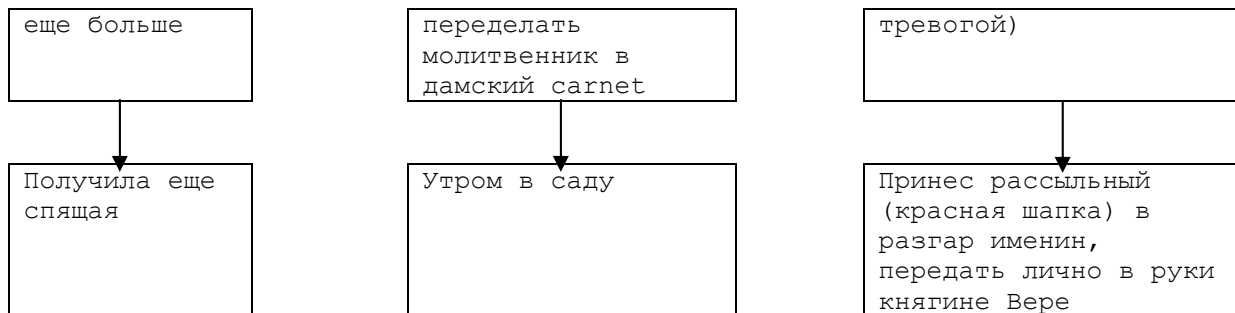
Кто из сестер более наделен художественным (образным) восприятием мира?

(Анна, глава III) «в лунном свете есть какой-то розовый оттенок», Вера «когда я в первый раз вижу море после большого времени, оно меня и волнует, и радует, и поражает. Как будто я в первый раз вижу огромное и торжественное чудо. Но потом, когда привыкну к нему, оно начинает давить меня своей плоской пустотой... Я скучаю, глядя на него, и уже стараюсь больше не смотреть. Надоедает»

Какие слова вы бы взяли для характеристики княгини Веры из этого её высказывания о море? О чем они свидетельствуют? (Княгиня Вера в чем-то сестра Онегина и Печорина) - характерная «болезнь души» дворянства - скучающая лень. (Онегиным овладела «русская хандра, подобна аглицкому сплину»). Но Вера любит лес (стабильна в своих привязанностях, не хочет нарушать устоявшееся)

Какие подарки получила княгиня Вера и как она к ним отнеслась? В каком настроении пребывала она с самого утра? (Ожидала чего-то счастливо чудесного).

Почему княгиню Веру мучили вопросы: «Показать Васе или не показать?» И если показать, то когда? Сейчас или после гостей? *(Нет, уж лучше после гостей – теперь не только этот несчастный будет смешон, но и я вместе с ним).*

О чем говорит это решение? Оценила княгиня Вера подарок и признание? Что, на ваш взгляд, более ценно – браслет или письмо? Что символизирует собой гранатовый браслет? *(глава V, письмо Желткова)* *(Можно последний вопрос раскрывать не полностью, а возвратиться к нему еще раз в конце).*

– Как развлекаются гости? *(играют в покер, потешные рассказы Василия Львовича о неудавшейся женитьбе Николая Николаевича, о страданиях Густава Ивановича; жизнеописание сестры Людмилы Львовны (Лимы), домашний юмористический альбом, после истории девицы Лимы в альбоме следовала повесть «Княгиня Вера и влюбленный телеграфист», Анна кокетничает с гусаром (разговор о благотворительности (труд) «Фи! Толпа, накурено, какие-то дворники, извозчики, я не знаю, как их там зовут...»)*

– В какой момент вам показалось, что добродушное подтрунивание перешло границы?

(Когда речь зашла об истории тайной любви).

Можно ли насмеяться над чужими чувствами?

(В высшем свете, оказывается, можно) – они презируют и не понимают истинную любовь.

– Как княгиня Вера отнеслась к этому? *(«Лучше не нужно», «Господа, кто хочет чаю?» Зачем она спросила?)*

Обратимся к истории «Княгиня Вера и влюбленный телеграфист».

Когда княгиня Вера получила первое признание в любви?

Как она с ним поступила?

Какова альбомная версия реакции жениха Васи Шеина? О чем он предупреждает Веру?

Как в версии Василия Львовича ведет себя влюбленный телеграфист после замужества княгини Веры?

А в действительности? *(он любит её издалека, по-рыцарски (как в рыцарской лирике Джоуфре Рюделя, «Любовь на расстоянии, любовь издалека»)*

Каков финал истории любви по князю Шеину? *(смерть)*

Что это? Кошунственное предвидение или роковое совпадение? Таблица «Тайная любовь «П.П.Ж» *(составляется постепенно).*

1) Итак, главный вопрос рассказа – «Какой должна быть любовь?» Определим точки зрения героев рассказа. Таблица «Какой должна быть любовь?» *(княгиня Вера и её муж, сестра Анна и её муж, брат княгини Веры, сестра князя Шеина, генерал Аносов, Желтков).*

2) Какова версия тайной любви «П.П.Ж.» в изложении княгини Веры? Какие ключевые слова в её рассказе? О чем они свидетельствуют? *(безумец, преследователь, вульгарный и курьезно пылкий характер писем, попросила не утруждать её больше своими любовными излияниями, странное письмо, таинственный обожатель).* От чьего имени дана эта история? *(автором, но от имени княгини Веры).* Для неё он «Ах, это – тот!», «П.П.Ж.» Любила ли Вера мужа?

3) Как вы думаете, почему из всех гостей княгини Веры Куприн так много места и внимания уделяет генералу Аносову? *(в его уста он вкладывает собственную концепцию любви)* Почему? Каков он, этот «обломок старины»? Был ли сам счастлив Аносов? Что дает ему право быть выразителем авторской позиции? *(горячее сердце).* Отвечаем на вопрос в ходе выяснения точек зрения на любовь.

4) Подводим итог выяснения точек зрения семейства Шеиных и Булат-Тугановских на любовь? Какие это люди? Что их объединяет? *(холодность, рассудочность, высокомерие, надменность, презрение).* Чем все эти качества могут обернуться по отношению к человеку не равному им по положению? *(жестокостью, поведение Николая).*

5) Кто из героев рассказа сходен в своих оценках истории Желткова? *(Княгиня Вера и её брат Николай, только он более категоричен и жесток).*

Наконец, обратимся к таинственному «П.П.Ж.», что же это за человек, способный столько лет беззаветно любить женщину?

- Первое знакомство с героем заочное, по его письмам. Найдите ключевые слова в его письмах, являющиеся свидетельством его безграничной любви к княгине Вере. (созвучно поздравительное письмо ко дню рождения со стихотворением А.С. Пушкина «Я вас любил...»)

- Знакомство расширяется при личной встрече с Желтковым князя Шеина и брата княгини Веры Николая Николаевича.

Здесь, впервые в X главе, автор дает нам некоторые портретные детали. «Он был высок ростом, худощав, с длинными пушистыми мягкими волосами», слабый голос, худые нервные пальцы, «очень бледный, с нежным девичьим лицом, с голубыми глазами и упрямым детским подбородком с ямочкой посередине»; лет ему, должно быть, было около 30,35, «дрожащие руки».

Какие портретные детали, на ваш взгляд, наиболее важны? Почему? (Связаны с его поведением и состоянием души, с его психологическим состоянием – **его тайна раскрыта, мало того, его собираются линчевать за любовь. Он стоит перед выбором – что дальше? Остался ли для него смысл жизни?**)

- Как ведёт себя Желтков, узнав, кто его неожиданные гости? (застёгивает и расстёгивает пуговицы, говорит с трудом слабым голосом, растерялся, опустился на диван и пролепетал омертвевшими губами, вскочил, подбежал к окну, теребя волосы, дрожащие руки забегали, теребя пуговицы, щипля усы, трогая без нужды лицо, умоляющим взглядом смотрит на мужа Веры Николаевны, признаёт свою вину (**в чём?!**), когда речь заходит о Вере, благоговейно опускает ресницы, на угрозу обратиться к властям: «Вы хотели обратиться к властям?» – рассмеялся, исповедуется князю Василию Львовичу).

(Зачитать признание Желткова князю Шеину от «Сейчас настала самая тяжёлая минута...» до «Остаётся только одно – смерть... Вы хотите, я приму её в какой угодно форме»).

Подведём итог: Желтков – мечтательный, ранимый, нервный, неуравновешенный человек, благоговейно любящий чужую жену, осознаёт, что имел дерзость полюбить княгиню – создаётся впечатление покорности и слабых характерности. Но как только он уяснил, что его чувство собрались административировать, применять власть, в нём происходит перелом :

смех, не обращая внимания на Булат-Тугановского, заявляет **право на свою любовь**, на то, что он «не в силах разлюбить её никогда»

(ни в другом городе → ~~ни~~ в тюрьме) → решение «смерть».

Это поступок и решение сильного или слабого человека?

Приняв решение уйти из жизни, с какой последней просьбой Желтков обращается к князю Василию? (Позвонить Вере Николаевне, написать последнее письмо).

Почему Желтков сделал признание именно мужу Веры? (Способен понять его, Желтков почувствовал это). Князь Василий: «Разве он виноват в любви и разве можно управлять таким чувством, как любовь, – чувством, которое до сих пор ещё не нашло себе истолкователя» «Мне жалко этого человека... и не только жалко, но вот я чувствую, что присутствую при какой-то громадной трагедии души, и я не могу здесь паясничать»

- А ведь несколько дней назад мог, рассказывая альбомную версию. Остался ли прежним князь Василий Львович?

Какой была реакция княгини Веры на звонок Желткова? («Ах, если бы вы знали, как мне надоела эта вся история. Пожалуйста, прекратите её как можно скорее»).

Так кто же поставил последнюю точку на жизни и любви Желткова – визит князя Василия и Николая Николаевича или ответ княгини Веры? (зачитать конец 10 главы) – холодное сердце, престиж превыше всего, оградились от всего настоящего, живого – существует в чопорном и холодном мире.

Чтение главы XI учителем.

Как восприняла княгиня Вера известие о смерти Желткова? – «Почему я это предчувствовала? Именно этот трагический исход? И что это было: любовь или сумасшествие?» беспокойство росло в ней с минуты на минуту.

Кому принадлежат слова «судьба заставила её развернуть как раз тот лист и натолкнуться на тот столбец...» (Автору). Зачем он вмешивается в судьбу? (Сама холодная княгиня Вера не пришла бы к осознанию, нужен был удар извне, невиданной силы, необходимо было заставить таять лёд).

Авторская позиция – нельзя жить с холодным, жестоким, не знающим любви сердцем.

Почему ей вспомнились слова генерала Аносова?

Как читала княгиня Вера последнее письмо Желткова? (с нежностью, которой она в себе не ожидала).

Как ведут себя супруги после получения и прочтения прощального письма Желткова? Найдите в тексте свидетельства того, что душевная лень четы Шейных нарушена: **княгиня** (покрасневшие от слёз глаза княгини Веры, «в нашу жизнь вмешалось что-то ужасное», «сделали что-нибудь не так, как нужно», «поеду в город и погляжу на него»;), **князь** («не сомневаюсь в искренности этого человека», «он любил тебя, а вовсе не был сумасшедшим», «для него не существовало жизни без тебя», «присутствую при громадном страдании, от которого люди умирают», «даже почти понял, что передо мною мёртвый человек», «не знал, как себя держать, что мне делать, сам поехал бы» (растерялся).

А сам князь способен на такое чувство? Осознает он превосходство Желткова?

Глава XII

- Княгиня Вера едет проститься с Желтковым. (Муж дал согласие, и все же она оставила экипаж за две улицы. Почему? (Нельзя резко преодолеть светские условности, боязнь быть увиденной), властный тон в разговоре с хозяйкой квартиры).

- Как характеризует своего постояльца хозяйка? («чудный человек», «не квартирант, а родной сын», готова была ему помочь).

- Имела ли право княгиня Вера представляться другом покойного? (цель – разговорить хозяйку).

- Прочитать эпизод «Княгиня Вера у изголовья покойного Желткова». Что поняла в этот момент холодная княгиня? («что та любовь, о которой мечтает каждая женщина, прошла мимо неё»)

- Каково было последнее завещание Желткова? **«L. Beethoven. Son. №2 Op.2. Largo appassionata»** Купринский эпитаф – то, что хотел сказать автор.

- Как вы считаете, почему Куприну было необходимо, чтобы княгиню Веру дома встретила именно Женни Рейтер? (ни мужа, ни брата она не хотела видеть, была рада, что их нет дома). Почему тогда её встретила не сестра? (сестра не умеет чувствовать, лицемерка). Женни Рейтер – подруга юности, знаменитая пианистка – музыканты – люди тонкой душевной организации, умеют сопереживать.

Куприну было необходимо, чтобы музыка Бетховена зазвучала в рассказе, и оживить её могла только Женни, потому что знаменитая пианистка, а не какой-нибудь Васючок (кутила-песенник) или танцор Бахтинский, серьёзно относится к музыке, потому что женщина, и в ней тоже подсознательно живёт жажда настоящей любви.

-Что произошло с княгиней Верой с первыми аккордами «Largo appassionata»?

«душа её как будто раздвоилась», почему её заставил даже после смерти этот человек слушать именно эту музыку против её воли?

Большая любовь, которая повторяется один раз на тысячу лет, прошла мимо.

-Как услышала княгиня сонату № 2?

Музыка совпала с её мыслями (Прочитать на фоне сонаты № 2 Бетховена финал рассказа со слов «И в уме её слагались слова..., шесть ритмичных отрывков, как шесть камней гранатового браслета).

- Почему княгиня Вера плакала, обняв ствол акации, что означают её слова «он меня простил теперь. Всё хорошо»? (Слушая музыку, она поняла и глубину чувства Желткова, и трагедию его любви, и собственную утрату, и то, что любовь такая бессмертна, она остается навсегда, она сильнее чем смерть, она вечна, как библейное «Да святится имя Твое». Эти слова принадлежат только Вере? И автору).

-Вернёмся ещё раз к названию рассказа. Так в чём же символическое значение «Гранатового браслета» для Куприна?

Как капли горячей крови, любовь Желткова, которая сильнее смерти, способна растопить лёд в самых холодных душах. Автор видел духовное оскудение современников, неспособность к высоким, возвышенным чувствам, равнодушие, порождающее жестокость, и он обессмертил великое таинство трагической любви, превратив свой рассказ в гимн любви – «величайшей тайны в мире» (Эпитаф урока).

Домашнее задание:

Составить обобщающие таблицы (по выбору одну из трёх).

«Круг Веры Николаевны».

«Какой должна быть настоящая любовь?»

«Тайная любовь П.П.Ж.».

(Предлагаются возможные варианты таких таблиц).

Тайная любовь «П.П.Ж.»

<p>Альбомная версия князя Василия Львовича «Самый последний выпуск. Свежая новость книжного рынка», любовь как история с целующимися голубками, банальные искренние признания, сердце, пронзенное стрелой, признание Веры жениху, благородство Васи /«телеграфисты увлекательны, но коварны»/ замужество Веры, тайный вдохатель превращается в навязчивого преследователя (трубочист, судомойка), сумасшествие, постриг в монахи, смерть - завещание - флакон от духов со слезами и две телеграфные пуговицы – пошлость, цинизм, издевательство над чужими чувствами, примитивность мышления и восприятия, не понимает тайного обожателя <i>встреча, разговор (выслушивание), смерть Желткова</i> не сомневаюсь в искренности этого человека; он любил тебя, а вовсе не был сумасшедшим; для него не существовало жизни без тебя; присутствую при громадном страдании сопереживает, не знает, как себя вести, задает себе вопрос: «А я так могу?» (в подтексте) трагедия жизни, где нет настоящей любви</p>	<p>История тайной любви безумца в признании княгини Веры генералу Аносову Безумец, преследователь, сумасшедший. Письма вульгарные и курьезно пылкие Тайно ответила, просила не утруждать её более своими любовными излияниями, странное письмо, таинственный обожатель, «П. П. Ж», «Ах, это-то!» «Ах, если бы вы знали, как мне надоела эта история. Пожалуйста, прекратите её как можно скорее» (тревога, неудобство, боязнь быть смешной, равнодушие, непонимание, желание отделаться) <i>Смерть Желткова</i> Нежность, которую от себя не ожидала, слёзы, желание увидеть и понять, душа раздвоилась, «он меня простил теперь. Всё хорошо» - поняла, как много потеряла, поняла силу и глубину чувства, научилась страдать и сопереживать настоящая любовь прошла мимо трагедия жизни</p>	<p>История любви Желткова к княгине Вере в его собственном признании князю Василию Львовичу 7 лет дают право заявить о своей любви, «не в силах разлюбить её никогда», письма - благоговение, вечное преклонение и рабская преданность, ежеминутное желание счастья для неё, гранатовый браслет - символ вечной любви, (Пушкин «Я вас любил») до смерти и после смерти покорный слуга Нельзя любить - необходимо умереть! «Уходя, я в восторге говорю «Да святится имя Твоё» <i>Смерть</i> Любовь жертвенная, тайная, трагичная, обрела бессмертие Светлая трагедия Гимн любви</p>
<p>Почему Куприн именно в таком порядке подает все версии?</p>		

<p>Генерал Аносов</p> <p>«А где же любовь-то? Любовь бескорыстная, самоотверженная, не ждущая награды? Та, про которую сказано - «сильна, как смерть»... для которой совершить любой подвиг, отдать жизнь, пойти на мучение - вовсе не труд, а одна радость. «Любовь должна быть трагедией. Величайшей тайной в мире! Никакие жизненные удобства, расчеты и компромиссы не должны её касаться. Каждая женщина мечтает о любви единой всепрощающей, на все готовой, скромной и самоотверженной» «может быть, твой жизненный путь, Верочка, пересекла именно такая любовь, о которой грезят женщины и на которую больше не способны мужчины». «Люди в наше время разучились любить!» О бывшей жене «ровно ничего не значит», «мотовка, актриса, неряха, жадная. И глаза всегда лживые-лживые; ничего не осталось, кроме презрения», любовь к болгарочке «между нами пробежала искра, подобная электрической, и я почувствовал, что влюбился сразу - пламенно и бесповоротно»</p> <p>2 истории о любви: I поступок – один продиктован глупостью -бросился под поезд, калеккой и попрошайкой замерз II поступок – второй жалкий - муж бережет любовника жены (она велела) «Положи меня как печать, на сердце твоё, как перстень на руку твою! Ибо</p>	<p>Княгиня Вера Николаевна и князь Василий Львович Шеины</p>				<p>Г.С. Желтков (П.П.Ж.)»</p> <p>«на всем свете нет сокровища, достойного украсить Вас», «зеленый гранат дар предвидения для женщины, отгоняет тяжелые мысли; «буду счастлив, что прикасались ваши руки», «благоговение, вечное преклонение и райская преданность», ежеминутно желать счастья вам и радоваться, если Вы счастливы» (А.С. Пушкин «Я вас любил безмолвно, безнадежно, то радостью, то робостью томим. Я вас любил так пламенно, так нежно, как дай Вам бог любимой быть другим»), до смерти и после смерти покорный слуга». «Не в силах разлюбить никогда», нельзя любить – необходимо умереть! (трагедия души). Уходя, я в восторге говорю «Да святится имя Твоё»</p>
	<p>Страсть и любовь перешла в чувство прочной, верной, истинной дружбы (слишком спокойная и размеренная, удобная, расчетливая, компромиссная) «Разве можно назвать наш брак несчастливый?» Жалуют Желткова, но не понимают его, холодны, «ленивые, холодные сердца».</p> <p>«Каждая женщина в глубине сердца своего мечтает о любви - сильной, всепрощающей, на всё готовой, скромной и самоотверженной»</p>				
	<p>Какой должна быть любовь?</p>				
	<p>Анна</p>	<p>Муж Анны Густав Иванович</p>	<p>Сестра князя Шеина, Людмила Львовна Дурасова</p>	<p>Брат Николай</p>	
	<p>Безалаберная, кокетка, высеивала мужа, флиртвала, но мужу не изменяла</p>	<p>Обожал Анну, как в первый день супружества, ухаживал влюбленно и самодовольно, что часто становилось за него и жалко, и неловко</p>	<p>«Тянет её около чужой любви крутиться» (светская сплетница)</p>	<p>Холост «глупостям надо положить конец» Ж. для него сумасшедший, письма дерзкие и пошлые, печется о чести семьи, готов применять власть, «Не потерплю-ю-ю!» «Жалеть нечего!» «я бы велел отвести его на конюшню и наказать розгами» «декаденство» «сумашествие»</p>	

Надменна, задорно-кокетлива, безалаберна (мать 2 детей), кокетничает с гусаром, благотворительность и приют для порочных детей (лицемерие, дань моде); набожна (тайно приняла католичество)	Череп, обнаживший в улыбке прескверные зубы, обожал Анну, за него становилось и жалко, и неловко	Товарищ прокурора, холост, серьезен, несколько чопорный и скуповатый, высокий, сухощавый, жестокий, готов судить за любовь	«так и тянет ее около чужой любви покружиться» (либо злорадствует и сплетничает, либо лезет устраивать чужое счастье, вдова, под пятьдесят)	Занимает видное положение в обществе (но едва сводил концы с концами, предки разрушили родовое гнездо), жить приходилось выше средств, очень способный рассказчик, насмешник (юмористический альбом)
<i>Сестра Анна Николаевна Фриессе</i>	<i>Муж Анны Густав Иванович Фриессе</i>	<i>Брат Николай Николаевич Мирза Булат-Тугановский</i>	<i>Сестра мужа Людмила Львовна Дурасова</i>	<i>Муж князь Василий Львович Шеин</i>

СЕМЬЯ

КНЯГИНЯ ВЕРА НИКОЛАЕВНА ШЕЙНА

«обломок старины, чисто русские, мужские черты, которые дают в соединении возвышенный образ, черты, состоявшие из бесхитростной, наивной веры, ясного, добродушно-веселого взгляда на жизнь, холодной и деловой отваги, покорства перед лицом смерти, жалости к побежденному, бесконечному терпению и поразительной физической и нравственной выносливости», «всю свою скрытую нежность души, потребность любви перенес на детвору, видеть девочек стало душевной потребностью»	Генерал Аносов (друг отца Веры) крестный отец Анны	«строго проста, со всеми холодна и немного свысока любезна, независима и царственно спокойна»
---	--	---

гости

	Шалопай и кутила Васючок	Женни Рейтер	Профессор Спешников	Местный вице-губернатор фон Зекк	Пономарев, штабной офицер
	Пел, декламировал, устраивал живые картины, спектакли и благотворительные базары	подруга княгини Веры			Гусарский поручик Бахтинский (лучший танцор в Петербурге, распорядитель балов)
	<i>Зачем они все нужны в рассказе?</i>				

Домашнє завдання: Ознайомитись з біографією Франца Кафки, звернути увагу на його стосунки з батьком (прочитати «Лист батькові») та з коханими жінками. Прочитати новелу «Перевтілення», скласти усно перше враження про твір.